

АККУМУЛЯЦІЯ АВАРИЙНОГО ^{137}Cs РАЗНИМИ ЧАСТЯМИ ТЕЛ
ГРИБОВ-МИКОРИЗООБРАЗОВАТЕЛЕЙ

Н. Е. Шатрова

На території 30-кілометрової зони і «южного следа» були проведені дослідження накоплення ^{137}Cs розними частями тел грибів. Изучені види належать до екологічної групи симбіотрофів (микоризообразувачів). В результаті було встановлено, що в плодових тілах найвищі концентрації радіоцезію характерні для гіменофора (в 2–4 рази більше, ніж в купинках і ножках). Содержання ^{137}Cs в міцелії і пробах плодових тіл практично однакове.

Плодові тіла грибів являються репродуктивними органами. Вони складаються з ножки і купинки, на нижній стороні якої знаходиться гіменофор, де розвиваються спори.

В дослідженнях по питанню вмісту ^{137}Cs в різних частинах плодових тіл грибів, проведених після аварії на ЧАЕС на забруднених територіях, часто виникають протилежні дані.

Аналіз розрізів в накопленні ^{137}Cs окремими частинами плодових тіл [1] показав, що 59 % грибів мають більше високий вміст цезію в гіменофорі, ніж в ножці. М'якоть купинки гриба містить більше цезію, ніж ножка. У 24 % гіменофора є самим загрязненою частиною, далі слідує ножка, а потім м'якоть купинки. У 8,8 % м'якоть купинки містить більше ^{137}Cs , ніж гіменофор. Дуже рідко ножка хагряється більше, ніж інші частини плодового тіла.

Автори праці [2] вказують, що в купинці десяти дослідженіх видів грибів міститься в 1,5–2 рази більше радіоактивного цезію, ніж в ножці.

В праці [3] вказано, що радіоцезій розподіляється в плодових тілах грибів таким чином: гіменофор > ножка > купинка.

Дослідження накоплення ^{137}Cs окремими частинами плодових тіл грибів-микоризообразувачів, проведенні на території Українського Полісся, показали, що в купинках міститься, в середньому, в два рази більше цього радіонукліда, ніж в ножках [4].

Інші дослідники не відзначають достовірних розрізів в накопленні ^{137}Cs розними частинами плодових тіл грибів. Відмічена лише слаба тенденція підвищення його накоплення в купинках і гіменофорі [5, 6].

В праці [7] вказано, що вміст радіоцезію в плодових тілах залежить від його накоплення в міцелії грибів. Концентрація цього радіонукліда в міцелії і плодових тілах практично однакові.

Целью цієї роботи було встановлення розрізів в вмісті ^{137}Cs окремими частинами плодових тіл грибів на території 30-кілометрової зони відчуждения ЧАЕС і «южного следа». Для цього з 1996 по 1999 р. проводилися дослідження накоплення ^{137}Cs окремими частинами плодових тіл грибів таких видів: білий гриб (*Boletus edulis* Bull.), польський гриб (*Xerocomus badius* (Fr.) Kuhn. Ex Gilb.), масленок звичайний (*Suillus luteus* (L.: Fr.) Gray), сироежка ароматна (*Russula xerampelina* var. *Erythropys* Pelt.), свинушка тонка (*Paxillus involutus* (Batsch: Fr.) Fr.), рядовка сера (*Tricholoma portentosum* (Fr.) Quel.s.auct.non Cke), зеленушка (*Tricholoma flavovirens* (Pers.: Fr.) Lund.), ежовик (*Sarcodon imbricatus* (Fr.) Karst.). Ці види грибів належать до екологічної групи симбіотрофів (микоризообразувачів) на різних полігонах 30-кілометрової зони ЧАЕС і «южного следа» (Київська обл.).

Територія «южного следа»

Полігон на території «южного следа» знаходить на лівому березі Дніпра в районі Ржищева. Вимірювалось вміст радіоцезію в тщательно очищених від землі і опада

шляпках, ножках, гименофоре и пробах «целиком» грибов (табл. 1).

**Таблица 1. Содержание ^{137}Cs в различных частях плодовых тел грибов,
Бк/кг сырой массы (усредненные данные)**

Вид	Гименофор	Ножка	Шляпка	Целиком
1996				
Белый гриб	480 ± 90	300 ± 40	160 ± 30	230 ± 40
1997				
Белый гриб	560 ± 80	280 ± 50	240 ± 100	400 ± 70
Масленок обыкновенный	760 ± 100	460 ± 60	450 ± 80	590 ± 190
Польский гриб	710 ± 90	430 ± 40	400 ± 40	470 ± 50
Сыроежка ароматная	230 ± 60	140 ± 30	140 ± 40	180 ± 20
Свинушка тонкая	1900 ± 200	610 ± 50	790 ± 100	1300 ± 140
1998				
Белый гриб	700 ± 100	300 ± 60	200 ± 60	290 ± 80
Масленок обыкновенный	850 ± 80	520 ± 70	430 ± 100	550 ± 130
Сыроежка ароматная	310 ± 40	170 ± 30	250 ± 60	410 ± 60
Свинушка тонкая	1980 ± 190	800 ± 90	1130 ± 200	1010 ± 440
Ежовик черепичастый	5820 ± 240	3040 ± 400	2150 ± 370	3800 ± 430
1999				
Белый гриб	620 ± 80	360 ± 80	270 ± 50	370 ± 15
Масленок обыкновенный	990 ± 80	480 ± 120	420 ± 70	520 ± 15
Свинушка тонкая	2060 ± 130	890 ± 170	1210 ± 350	1490 ± 100

Гименофор исследованных макромицетов содержит наибольшие количества ^{137}Cs - в среднем в 2 раза выше, чем в других частях тела грибов, и в 1.5 – 2 раза выше, чем в пробах «целиком». Концентрации радиоцезия в ножках и шляпках различаются незначительно в зависимости от года и вида макромицетов.

В 1998 г. были проведены исследования различия накопления ^{137}Cs ножками, шляпками и гименофором масленка обыкновенного в зависимости от возраста плодовых тел. Содержание ^{137}Cs в гименофоре было практически одинаковым, в то время как ножки и шляпки старых грибов были на одну треть «грязнее», чем молодых (табл. 2).

**Таблица 2. Содержание ^{137}Cs в различных по возрасту плодовых телах масленка,
Бк/кг сырой массы**

Часть плодового тела	Молодые грибы	Старые грибы
Гименофор	690 ± 40	680 ± 60
Ножки	380 ± 130	490 ± 120
Шляпки	150 ± 60	280 ± 30

Территория 30-километровой зоны

В этот же период были проведены исследования накопления ^{137}Cs различными частями плодовых тел макромицетов на территории Ново-Шепеличского лесничества (зона отчуждения). Результаты измерения содержания радиоцезия в грибах приведены в табл. 3.

Таблица 3. Содержание ^{137}Cs в разных частях плодовых тел грибов в районе с. Ново-Шепеличи, Бк/кг сырой массы

Вид	Гименофор	Шляпка	Ножка	Целиком
1996				
Польский гриб	646350 ± 70000	319850 ± 100000	295600 ± 90000	315200 ± 43500
Зеленушка	85700 ± 5000	35700 ± 10000	15400 ± 3000	39000 ± 3100
Сыроежка ароматная	110500 ± 4000	54300 ± 7000	29900 ± 8000	64730 ± 7000
1997				
Белый гриб	180700 ± 20000	95250 ± 15000	59300 ± 16000	100000 ± 9000
Масленок обыкновенный	1470500 ± 190000	772400 ± 210000	546800 ± 180000	950000 ± 12000
Сыроежка ароматная	241000 ± 25000	1139700 ± 18000	157800 ± 12000	177000 ± 62000
Свинушка тонкая	920400 ± 85000	740000 ± 130000	655500 ± 70000	720000 ± 14000
1998				
Белый гриб	113000 ± 20000	42000 ± 17000	69000 ± 25000	86000 ± 18000
Масленок обыкновенный	537000 ± 60000	230000 ± 100000	146000 ± 30000	162000 ± 129000
Свинушка тонкая	900500 ± 40000	166500 ± 50000	312000 ± 70000	490000 ± 116000
1999				
Масленок обыкновенный	215000 ± 40000	62500 ± 10000	49900 ± 12000	71000 ± 3500
Рядовка серая	9900 ± 1000	7400 ± 1400	3000 ± 2000	6900 ± 1500

Содержание радиоцезия в гименофоре выше, чем в других частях плодовых тел. В шляпках концентрации ^{137}Cs меньше, чем в гименофоре в 2 - 4 раза. Самые низкие уровни отмечены в ножках.

В 1999 г. проводились исследования содержания радиоцезия в различных частях плодовых тел макромицетов в районе сел Копачи, Парышев, Черевач и Лелевского лесничества (табл. 4).

**Таблица 4. Содержание ^{137}Cs в разных частях плодовых тел грибов в 1999 г.,
Бк/кг сырой массы (усредненные данные)**

Вид	Гименофор	Шляпки	Ножки	Целиком
с. Копачи				
Ежовик черепичастый	1700000 ± 220000	1000000 ± 240000	585400 ± 160000	1400000 ± 200000
Лелевское лесничество				
Ежовик черепичастый	62200 ± 5000	34430 ± 13000	41410 ± 8000	48000 ± 5000
Масленок обыкновенный	52000 ± 7000	31500 ± 10000	11000 ± 2000	27800 ± 750
с. Парышев				
Масленок обыкновенный	9180 ± 1200	4300 ± 2400	6000 ± 2100	5600 ± 1700
с. Черевач				
Масленок обыкновенный	16800 ± 1700	5900 ± 2100	7950 ± 3000	7600 ± 1100

В изученных видах макромицетов на всех полигонах исследований 30-километровой зоны ЧАЭС в гименофоре концентрации ^{137}Cs выше, чем в других частях плодовых тел и пробах «целиком».

В 1999 г. на территории 30-километровой зоны (г. Припять) исследовались различия накопления ^{137}Cs в мицелии и разных частях плодовых тел масленка обыкновенного (табл. 5).

Таблица 5. Содержание ^{137}Cs в масленке в 1999 г. на территории г. Припять,
Бк/кг сырой массы (усредненные данные)

Гименофор	Шляпки	Ножки	Мицелий	Целиком
13000 ± 1000	3000 ± 1200	4600 ± 700	3500 ± 400	3500 ± 900

Содержание радиоцезия в мицелии и плодовых телах (проба «целиком») практически равно, в то время как в гименофоре выше почти в 4 раза.

Предварительные результаты исследований, проведенных в 2000 г. на территории 30-километровой зоны и «южного следа», позволяют сделать предположение, что и в этом году соотношение содержания ^{137}Cs в разных частях плодовых тел не изменилось - максимальное количество этого радионуклида аккумулируется гименофором.

Выводы

В результате проведенных исследований было установлено, что содержание ^{137}Cs в разных частях плодовых тел неодинаково. Максимальные концентрации отмечены в гименофоре всех изученных видов макромицетов как на территории зоны отчуждения, так и «южного следа». В шляпках и ножках плодовых тел одного возраста и вида различия накопления несущественны. Концентрация ^{137}Cs в этих частях грибов была ниже в 2 – 4 раза, чем в гименофоре.

Шляпки и ножки старых экземпляров содержат, в среднем, на треть больше цезия, чем молодых.

Концентрация ^{137}Cs в мицелии и плодовых телах масленка обыкновенного практически одинакова.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Heinrich G. Distribution of radiocesium in the different parts of mushrooms // Journ. of envir. radioact. - 1993. Vol. 18, No. 3, - P. 229 - 245.
2. Dietl G. Zur Verteilung radioaktiver Cesiumnuklide im Pilzfruchtkörper // Z. Mykol. - 1989. B. 55, No. 1. - S. 131 – 134.
3. Ernst W.H.O., Van Rooij L.F. $^{134}/^{137}\text{Cs}$ fallout from Chernobyl in Dutch forests // Heavy metals in the environment 1. CEP consultants / Eds. S.E. Lindberg and T.C. Hutchinson. – Edinburgh, 1987. - P. 284 - 286.
4. Орлов О.О., Калиш О.Б. Радіоактивне забруднення грибів // Основи лісової екології. - Київ, 1999. – С. 117 – 125.
5. Щеглов А.И. Биогеохимия техногенных радионуклидов в лесных экосистемах. - М.: Наука, 1999. – С. 120 – 128.
6. Щеглов А.И., Цветнова О.Б., Тихомиров Ф.А., Кучма Н.Д. К вопросу о роли высших грибов в биогеохимической миграции ^{137}Cs в лесных экосистемах // Сб. докл. Междунар. науч. конф. «Чернобыль-94». - Чернобыль, 1994. - Т. 1. - С. 460 - 471.
7. Dighton J., Horrill A.D. Radiocaesium accumulation in the mycorrhizal fungi *Lactarius rufus* and *Inocybe logicystis* in upland Britain following the Chernobyl accident // Trans. Brit. Mycol. Soc. – 1988. - Vol. 91, No. 2. – P. 335 – 337.

**АККУМУЛЯЦІЯ АВАРИЙНОГО ^{137}Cs РІЗНИМИ ЧАСТИНАМИ ТІЛ
ГРИБІВ-МІКОРИЗОУТВОРЮВАЧІВ**

Н. Е. Шатрова

На території 30-кілометрової зони відчуження ЧАЕС та «південного сліду» було проведено дослідження накопичення ^{137}Cs різними частинами тіл грибів. Види, які вивчалися, належать до екологічної групи симбіотрофів (мікоризоутворювачів). У результаті було визначено, що в плодових тілах найвищі концентрації радіоцезію характерні для гіmenoфору (у 2 – 4 рази більше, ніж у шапках та ніжках). Вміст ^{137}Cs у міцелії та пробах плодових тіл практично одинаковий.

**THE ACCUMULATION OF ACCIDENT'S ^{137}Cs IN THE DIFFERENT PARTS OF
THE MYCORRHIZAL FUNGI**

N. E. Shatrova

The research of ^{137}Cs accumulation in the different parts of fruiting body of different species of mycorrhizal mushrooms was conducted in the forests of the Chernobyl NPP Alienation zona of and “south track”. Measurements of 3 parts of the fruiting bodies of fungi show that the gills have the highest content of radiocesium. Caps and stalks have the lowest concentration of ^{137}Cs .